

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait ÇALKA

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Rize / TÜRKİYE
calkamehmentsait@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3657-9387

**YAZICIOĞLU MEHMED'İN
MUHAMMEDİYE'SİNE YAZILMIŞ BİR
NAZİRE: YÛSUF BİN SULTAN ŞAH'IN
MUHAMMEDİYE'Sİ**

A NAZİRE WRITTEN IN RESPONSE TO
YAZICIOGLU MEHMED'S MUHAMMEDIYE:
YÛSUF BİN SULTAN SHAH'S MUHAMMEDIYE

DOI Number: 10.28981/hikmet.414229

ÖZ

15. asırda Osmanlı'da dinî-tasavvufî kültürün olgunlaşmasında çok önemli bir yere sahip olan Yazıcıoğlu Mehmed (ö. H. 855 / M. 1451), Muhammediye adlı eserini H. 853 / M. 1449'da Gelibolu'da tamamlamıştır. Yazıldığı yıllarda büyük bir heyecanla karşılanmış olan bu eser, kaynakların verdiği bilgilere göre mevlid gibi besteli bir şekilde de meclislerde okunmuştur. Yazıcıoğlu bu eserini sade bir dille kaleme almasına rağmen ölümünden sonra bazı çevrelerce bu eserin havassa hitap eden dille yazıldığı söylenmiş ve esere daha sade bir dille nazire yazılması gerektiği zikredilmiştir. Bu niyet çerçevesinde dönemin önemli bir şairi olarak gösterilen Yûsuf b. Sultan Şah'a böyle bir teklifte bulunulmuştur. Yûsuf b. Sultan Şah, bu isteği ilk önce reddetmiş; ancak rüyasında aynen Yazıcıoğlu Mehmed gibi Hz. Resûlullah'ı üç defa görüp yazma emrini alınca aynı adla Yazıcıoğlu'nun eserine bir nazire yazmaya karar vermiş ve Yazıcıoğlu'nun Muhammediye'sinden yaklaşık 2600 beyit daha fazla olarak 11.690 beyitten oluşan eserini kaleme almıştır.

Bu çalışmada Yûsuf b. Sultan Şah'ın, Muhammediye adlı naziresinin Türkiye'de tespit edilen üç nüshası tanıtılacak, kaynaklarda hayatı hakkında malumat bulunmayan Yûsuf b. Sultan Şah'ın hayatı ve diğer eserleri hakkında yine Muhammediye'den ve müellifin diğer eseri olan Âdâbü't-tâlibîn'den yola çıkarak bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: : 15. yüzyıl, Muhammediye, Nazire, Yûsuf b. Sultan Şah, Halveti, Kastamonu.

ABSTRACT

Yazıcıoğlu Mehmed (DOD 855/1451) who had a very important place in the maturation of religious-Sufistic culture in the Ottoman Empire in the 15th century, completed his work *Muhammadiyah* in 853/1449 in Gallipoli. This work, which was welcomed with great enthusiasm in the years that it was written, was read in social gatherings the way as *Mevlid* is read, according to the information given by the sources. Though Yazıcıoğlu wrote this work mentioned with plain language, some claimed that it was committed to paper for the cream of society with a hard language and that's why it created a need for a simpler work. Yûsuf b. Sultan Shah who was regarded as an important poet in the above-mentioned period was offered to write a simpler version of this work. Yûsuf b. Sultan Shah turned down the offer in the first instance but having seen the Prophet Muhammed in his dream three times just like Yazıcıoğlu Mehmed he decided to put on paper a nazire (poem modeled after another poem in respect to both content and form) with the same name and he wrote up his work consisting of 11,690 couplets, more than 2,600 couplets from Yazıcıoğlu's *Muhammadiyah*.

In this study, three copies of *Muhammadiyah* belonging to Yûsuf b. Sultan Shah found in Turkey will be introduced and at the same time information about his life and works will be given via *Muhammadiyah* and another his work *Âdâbü't-tâlibin*.

Keywords: 15th century, *Muhammadiyah*, Nazire, Yûsuf b. Sultan Shah, Halveti, Kastamonu.

Giriş:

Türk edebiyatında *Muhammediye* adıyla kaleme alınan ilk eser, Yazıcıoğlu Mehmed (Muhammed)'in kaleme almış olduğu eserdir. 15. asırda Osmanlı'da dinî-tasavvufî kültürün olgunlaşmasında çok önemli bir yere haiz olan Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 855/1451), kardeşi Ahmed Bîcan'ın teşvikiyle Arapça kaleme aldığı *Meğâribü'z-zamân li-ğurûbi'l-eşyâ' fi'l-âyni ve'l-'ıyân* adlı eserini Türkçe'ye çevirmesini ondan istemiş, Ahmed Bîcan'ın bu eserden hareketle *Envârü'l-âşıkân*'i ortaya koymuştur. Bir müddet sonra bu defa kendisi, *Meğâribü'z-zamân*'ın özellikle Hz. Peygamber ve ashabıyla ilgili kısımlarını Türkçe olarak yeniden yazmış ve eserine *Kitâbü Muhammediye fi na'ti seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-a'zam Ebi'l-Kâsım Muhammedeni'l-Mustafâ* adını vermiştir. Esere 850/1446-47 yılında başlayan Yazıcıoğlu, eseri Cemaziyelâhir 853/Ağustos 1449 tarihinde Gelibolu'da tamamlamıştır (Çelebioğlu, 1996: I, 9-40, 57-99; Gökçe: 2014).

Müellif Resûl-i Ekrem'in diliyle aktardığı, “Yenile mevlidim çıksın cihâna / Eđerçi söylenir dehren-fedehrâ” beytiyle, na't diye nitelendirdiği eserinin aynı zamanda mevlid özelliği taşıdığına işaret etmiştir. Mevlidlerde yer alan bütün bölümleri içeren ve dinî törenlerde mevlid gibi okunduğu bilinen eser, siyer mevlidler arasına girecek dinî-destanî bir muhteva taşımaktadır. Yazıcıoğlu, çilehânesinde zikir ve ibadetle meşgul olduğu sırada bazı yakınlarının kendisinden Hz. Peygamber hakkında bir kitap kaleme almasını istediklerini, daha önce birçok siyer ve mevlidin yazılmış olduğunu söyleyerek bu teklifi kabul etmediğini, ancak rüyasında Resûlullah'ı görüp ondan, “İçir hikmet şarâbın ümmetime / Sözümlü söyle halka âşikâre” emrini alınca eseri yazmaya başladığını belirtir (Uzun, 2005: 586-587). Âmil Çelebioğlu'nun neşrine göre *Muhammediye* dört ana bölümden müteşekkildir. Yaratılışla ilgili birinci bölüm 1-1413. beyitleri; Hz. Resûlullâh'ın doğumu, hayatı, mucizeleri ve yakınlarıyla ilgili ikinci bölüm 1414-4756. beyitleri; kıyamet alametleri ve ahiret hayatıyla alakalı üçüncü bölüm 4757-8765. beyitleri; 8765-9008. beyitler arası ise “Hatimetü'l-kitab” ile “Meth-i Muhammed Mustafâ” kısımlarını kapsamaktadır.

Yazıldığı yıllarda büyük bir heyecanla karşılanmış olan bu eser, yukarıda da zikredildiği üzere mevlid gibi besteli bir şekilde meclislerde okunmuş ve gerek yazıldığı dönemde gerekse Yazıcıoğlu'nun ölümünden sonrasında pekçok kimseyi tesiri altına almıştır (Ergun, 1942: I, 12-13). Hakkında nazireler, şerhler ve nesre çeviriler yazılan *Muhammediye* için 17. asırda İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725) *Ferâhu'r-rûh* adıyla bir şerh kaleme almıştır. Yine 17. asırda Esîrî Mehmed Yûsuf Efendi tarafından ise eserin nesre çevirisi yapılmıştır (Çelebioğlu, 1996: I, 189-197). Âmil Çelebioğlu, Yazıcıoğlu'nun bu eserine Yûsuf adlı bir şahsın yazdığı (Makalemize konu olan nazire) naziresinden başka; elde bulunmayan ancak Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn* adlı eserinde Şeyh Kadı Mahmûd bin Muhammed Tanrıvermiş'in de bir nazire yazdığını; yine bundan başka Seyyid Muhammed Nûrî'l-arabî (ö. 1888)'nin halifelerinden Abdürrahim Fedâî (ö. 1885)'nin de

Kasîde-i Nûniye adıyla bir nazire yazdığını aktarmıştır (Çelebioğlu, 1996: I, 189; Güleç, 2015: 93-103). Geçmişte olduğu kadar günümüzde de *Muhammediye* ile ilgili pekçok neşir yapılmış ve Türk-islam edebiyatı için son derece değerli olan bu eser çeşitli yönleriyle bilimsel anlamda incelenmiştir.¹

Yukarıda zikrettiğimiz gibi Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sine yazılan nazirelerden biri de çalışmamıza konu olan Yûsuf b. Sultan Şah'a ait bir naziredir. Yûsuf b. Sultan Şah'ın kaleme aldığı *Muhammediye* adlı nazireye geçmeden önce Yûsuf b. Sultan Şah'a ait bilgileri paylaşmamız yerinde olacaktır:

Yûsuf b. Sultan Şah Hakkında:

Kendisiyle ilgili ilk bilgileri Âmil Çelebioğlu'nun Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye* adlı eserinin neşrinde vermiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Yazıcıoğlu Mehmed'e ait olan *Muhammediye* neşrinde Âmil Çelebioğlu, Yazıcıoğlu'nun *Muhammediye*'sine yazılan nazirelerden bahsederken Abdî mahlasını kullanan Yûsuf adlı bir kişinin bu nazireyi kaleme aldığını ifade etmiş; ancak bu bilginin kanıtlanmaya muhtaç olduğunu da zikretmiştir (Çelebioğlu, 1996: I, 189). Aynı bilgileri Abdülbâkî Gölpinarlı da nakletmiştir (Gölpinarlı, 2006: 126). Ancak tarafımızca yapılan incelemelerde *Muhammediye* adlı eserinde müellifin kendisine ait *Âdâbü't-tâlibîn* ile *Reh-nümâ* adlı başka eserlerin de varlığından bahsetmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak yaptığımız araştırmalar neticesinde ulaştığımız *Âdâbü't-tâlibîn* adlı eserinde, müellifin kendi hayatı ve künyesi ile ilgili daha fazla malumat verdiği ortaya çıkmıştır. Buna göre müellifin asıl adı, Yûsuf b. Sultan Şah bin Muhammed el-Kastamonî'dir:

“*Pes bu haķır u zâ'îf-i biçâre kim Yûsuf bin Sultân Şâh bin Muḥammed el-Kastamonîdür. Diledüm kim ol 'Arabîden ve Fârisîden ḥaṭṭı olmayan tâliblere bu kitâbı Türkî dilince beyân idem ki tâ ki istifâde olunmaķ âsân ola.*” (*Âdâbü't-tâlibîn*, v. 10a)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi hayatı ve eserleri ile ilgili kaynaklarda her hangi bir malumata ulaşamadığımız Yûsuf b. Sultan Şah b. Muhammed el-

¹ Muhammediye ile ilgili yapılmış çalışmalar için bk. Ağah Güçlü, *Muhammediye*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1969; Âmil Çelebioğlu, *Yazıcıoğlu Mehmed ve Muhammediyesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1971; Osman Durmuş, *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediyesi (2216-3181. Beyitler)*, Mezuniyet Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1977; Mustafa Dübüş, *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediyesi (1-1000. Beyitler)*, Mezuniyet Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1977; Vahdettin Can, *Muhammediye'nin Tahlili (Şekil ve Muhteva Yönünden 744-7751. Beyitler)*, Mezuniyet Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1977; Abdülkadir Akçiçek, *Muhammediye*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1984; Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye*, 2 C., MEB Yayınları, İstanbul 1996; Havva Ergür Kutlu, *Muhammediye Üzerinde Yardımcı Fiil İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 1998; Abdülvehhap Öztürk, *Muhammediye*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2005; Ferhunde Göze Aslantaş, *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye'si Üzerinde Dil Bilgisi Çalışması (İnceleme-Metin-İndeks 41b-80a)*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2007; Ahmet Akkuş, *Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Rize 2010; Fatih Gümüş, *Muhammediye Adlı Manzum Eserdeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Rize 2011.

Kastamonî hakkındaki elde bulunan sınırlı bilgiler, müellifin kaleme aldığı *Âdâbü't-tâlibîn* ve *Muhammediye* adlı eserlerinden edinilmiştir. Buna göre müellifin mahlası Âmil Çelebioğlu'nun zikrettiği gibi “Abdî” değil; “Yûsuf”tur. Zira gerek *Muhammediye* gerekse *Âdâbü't-tâlibîn* adlı eserlerinde müellif defaatle “Yûsuf” mahlasını kullandığı; “Abdî-i bî-çâre” şeklindeki kullanımı ise sadece bir yerde kullandığı görülmüştür:

Muhammediye adlı eserinden:

Kerem kıl Yûsufi bî-çâre kılma
Güşâd it kalbini âvâre kılma (Gedik Ahmet Paşa Ktp. Nüshası, 6b)²

Ehl-i haşâsın çünkü sen iy Yûsuf-ı fermân-şiken
Pes Hâk didi lâ-teknâtu³ kat' itme rahmetden recâ (G. 18a)

Eger bu Yûsufi bî-çâre yâ Rab
Ola dergâh-ı izzetde muşarreb (G. 334a)

İlâhî 'Abdî-i bî-çâre âşî
Olupdur cürm-ile hem kalbi kâşî (G. 337b)

Âdâbü't-tâlibîn adlı eserlerinden:

Adı Yûsuf illâ kendi 'âşîdür
Hâk te'âlâ hizmetinde kâşîdür (Âdâbü't-tâlibîn, v. 190b)

...

Yûsufin 'afvet haşâsın kıl kerem
Cânına 'uqbâda gösterme elem (Âdâbü't-tâlibîn, v. 108a)

...

Ža'îfem Yûsufem ednâ haķîrem
Ķapunda bende bir kemter fakîrem (Âdâbü't-tâlibîn, v. 131b)

Nerede ikamet ettiğini, hangi tarikata mensup olduğunu yine eserlerinden hareketle tespit ettiğimiz Yûsuf b. Sultan Şah, *Muhammediye* adlı eserinde bir Halvetî dervişi olduğunu Ankara'da ikamet ettiğini ve *Muhammediye* adlı eserini burada kaleme aldığını zikretmiştir.

Tutupdum Anķara şehrinde mesken
FerâĶat itmiş-idim cümleden ben (G. 335a)

Didüm kendüme ey bî-çâre dervîş
Hevâ nârıyla baĶrı yare dervîş (G. 335b)

DaĶı hem bir kitâbı düzmişem ben

² Manzûme-i Mev'ize, (Muhammediye), Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi Nüshası bundan sonraki örneklerde “G.” şeklinde kısaltılacaktır.

³ Zümer: 39/53, “Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin”.

Tarîkın Halvetînüñ süzmişem ben (G. 335b)

Muhammediye adlı eserinden önce kaleme aldığı *Âdâbü't-tâlibîn* adlı eserinde ise müntesip olduğu tarikat pîrlerini zikreden Yûsuf b. Sultan Şah, ilk önce Kasım Halife'nin hizmetinde bulunduğunu; daha sonra ise Kasım Halife (ö. 1509)'nin⁴ şeyhi olan ve Çelebi Halife olarak bilinip Halvetîye tarikatının Cemâliyye kolunun kurucusu olan Cemâl Halvetî (ö. 899/1494)'ye intisab ettiğini bildirmiştir:

“*Hâk te'âlâ kendü kereminden râst getürdi ben dahı itdüm ve Hâk te'âlânüñ luftına müsta'în olup ve pîrlerimüñ rûhâniyetinden himmet istimdâd idüp bu kitâbı cem' itmege içdâm itdüm. Her âdâbı ki kütüb-i meşâyihde buldum pîrlerimden işitdüm ki birisi zübdetü's-sulahâi ve'l-mütenevvirin menba'u'l-fâzıl 'anî (ya'nî) Kâsım Halife ref'e'llâhu kadrehu hizmetinde olduğdan soñra anuñ şeyhi şeyhi's-suyüh 'âlim-i rabbânî kurratu'l-uyûnu'l-muvaḥḥidîn sulṭânu'l-muḥakkıķın şerefü'l-milleti ve'd-dîn 'anî (ya'nî) Çelebi Halife el-mulakkab bi'l-Cemâli'l-Halvetî el-mensüb bi-Aksaray kaddesallâhu surrihu'l-'azîz hizmetlerine yetişüp anlaruñ âdâbıyla 'alâ kadari'l-vus'a edeblendüm ve bunlardan taḥşîl itdügim edeblerden cem' itdüm”* (Âdâbü't-tâlibîn, v. 8a.)

Hayatı hakkında bu bilgilerin dışında herhangi bir malumata sahip olamadığımız Yûsuf b. Sultan ne zaman doğduğu ve ne zaman vefat ettiği ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Ancak kaleme aldığı eserlerden *Âdâbü't-tâlibîn*'i 900/1495'te; *Muhammediye*'yi ise 913/1508'de kaleme aldığı düşünüldüğünde 15. asrın son çeyreği ile 16. asrın ilk yarısı arasında yaşamış olduğu söylenebilir.

Eserleri:

Çalışma konumuz olan *Muhammediye*'den başka iki farklı esere daha sahip olduğunu *Muhammediye*'de müellifin kaleminden öğrendiğimiz Yûsuf b. Sultan Şah'ın söz konusu eserleri şunlardır:

1. Âdâbü't-tâlibîn⁵

Tasavvuf âdâbıyla ilgili olan bu eser manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. Hakkındaki ilk bilgileri yine müellifin kendisinden öğrenebildiğimiz bu eserin yazılış tarihi 900/1495'tir. Müellif *Âdâbü't-tâlibîn*'in “*Hâtimetü'l-kitâb*” kısmında esere hicri 900 senesinin Rebûl-evvel ayında başladığını ve eseri yaklaşık dört ay içerisinde tamamlayarak Cemâziye'l-âhir'in 6. gününde seher vaktinde tamamladığını bildirmiştir.

⁴ Hulvi, Mahmud Cemalettin, *Lemezât-ı Hulviyye Ez-Lema'ât-ı Ulviyye / Yüce Velilerin Tatlı Halleri*, (Haz.:Mehmed Serhan Tayşi), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 427.

⁵ Eser üzerinde bilimsel çalışmalarımız devam etmekte olup yakın bir tarihte eserin neşri yapılacaktır.

*Pes toköz yüz olmuş-ıdı hicrete
Kim bu mektûbı getürdüm şûrete*

*İbtitâ tesvîdine oldu bilüñ
Nişfi geçdikde Rebi'ü'l-evvelüñ*

*Hem Cemâzi'l-âhîr ayında tamâm
Oldı altıncı güninde ey hümâm*

*Hem seher vaktinde hatm oldu kitâb
Okıyanlara vire Hâk feth-i bâb (Âdâbü't-tâlibîn, v. 190a.)*

Eser iki bâb üzere kurulmuş olup her bâb, fasıl denilen beş bölüme ayrılmıştır. Müellif eserin baş kısmında bu eseri kaleme alırken kendi şeyhleri olan Kasım Halîfe ve daha sonra ise Çelebi Halîfe olarak bilinip Halvetî tarikatının meşhurlarından olan Cemâl Halvetî'ye intisabı sırasında kendilerinden duyduğu tasavvuf âdâbından ve edindiği bilgilerden yararlandığını (Âdâbü't-tâlibîn, v. 8a); bunların yanı sıra Arap ve Fars sahasında bu konuda te'lif edilmiş eserleri gözden geçirerek eseri kaleme aldığını bildirmiştir. Yine müellifin verdiği bilgilere göre özellikle o dönemdeki tasavvuf dervişlerinin Arapça ve Farsçaya vakıf olmamalarından dolayı bu eserlerden istifade edemediklerinden böyle bir eseri yazmaya karar verdiğini zikretmiştir:

*“Pes bu haķır u za'îf-i biçâre kim Yûsuf bin Sultân Şâh bin
Muhammed el-Kastamonî'dür. Diledüm kim ol 'Arabî'den ve
Fârisî'den haţtı olmayan tâliblere bu kitâbı Türkî dilince beyân idem
ki tâ ki istifâde olunmak âsân ola.” (Âdâbü't-tâlibîn, v. 10a)*

Eserde geçen tüm manzumelerde müellif “Yûsuf” mahlasını kullanmış ve özellikle mahlasını zikrettiği kısımlarda kendisi için daima “fakîr”, “hakîr”, “za'îf” ve “eksik” gibi vasıfları kullanarak tazarruda bulunmuştur:

*Zîrâ bunı cem'iden eksiklüdür
Cürm ü işyân-ile hem gey yüklüdür*

*Adı Yûsuf illâ kendi 'âşîdür
Hâk te'âlâ hizmetinde kâşîdür (Âdâbü't-tâlibîn, v. 190b)*

...
*Yûsufin 'afv it haţasın kıt kerem
Cânına uķbâda gösterme elem (Âdâbü't-tâlibîn, v. 108a)*

...
*Zâ'îfem Yûsufem ednâ haķîrem
Kapunda bende bir kemter faķîrem (Âdâbü't-tâlibîn, v. 131b)*

Muhammediye adlı naziresinde de bu eserden bahseden müellif, eserin özellikle Halvetiye tarikatının âdâb ve erkânı ile ilgili olduğunu açıkça belirtmiştir:

*Pes ol dem eyledi Hağ feth-i bâbı
Düzüp cem' eyledüm ben bir kitâbı*

*Kim anda cem' olundu cümle âdâb
Hem ismi tâlibîne oldı âdâb*

*İsmi ya'ni Âdâbü't-ţâlibîn'e
Edebdür cümle zîrâ tâlibîne*

*Dağı hem bir kitâbı düzmişem ben
Tariğin Halveti'nün süzmişem ben (G. 335b)*

2. Reh-nümâ

Halvetiyye Tarikatı, nefis terbiyesini esas alan tarikatlardan birisidir. Bu tarikata mensup şeyhler, sâlikin manevî yolculukta nefis mertebeleri ile ilgili ihtiyaç duyduğu hususları açıklamak üzere “Atvâr-ı Seb'a”⁶ adıyla onlarca eser kaleme almışlardır (Muslu, 2015: 44). Bu eserlerden biri de Yûsuf b. Sultan Şah'a aittir. Nüshasına ulaşamadığımız bu eserin özellikleri müellifin kendi ifadeleriyle şu şekilde aktarılabilir:

*Yedi devr üzre kim halk oldı insân
Yedincide kemâlin buldı insân*

*Dağı bu nefsün altı hâlini ben
Dağı her hâle yidi vaşfini ben*

*'Ale't-tafşîl kılmışam beyânı
Bu nev'a bir kitâb itmışem anı*

*Ɔodım hem Reh-nümâ adını anuñ
Kim artar feth-i bâbı oğıyanuñ (G. 335b)*

⁶ “Halvetiye gibi nefis terbiyesini sülûke esas alan tarikatlarda (nefsânî tarikatlar) seyru sülûk, yedir tavır (atvâr-ı seb'a) adı verilen nefsin yedi mertebesi (emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziye, kâmile) için belirlenen yedi ilâhî isim (kelime-i tevhid, Allah, hû, hak, hay, kayyûm, kakhâr) zikredilerek yapılır. Ayrıca bu tür tarikatlarda özellikle nefsin aldatici ve geçici arzularını kırmak için genellikle az yemek, az uyumak, az konuşmak ve halvet (çile) gibi mücâhede esasları benimsenmiştir.” Ramazan Muslu, “Halvetiyye’de “Atvâr-ı Seb'a” Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâli'nin *Atvâr-ı Seb'a* Risalesi”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (8), 18, 2015, 44'ten naklen.

Manzûme-i Mev'ize adıyla kayıtlıdır. 338 varaktan oluşan nüsha, çift sütunlu olup her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Yazmanın cildi siyah meşin olup etrafı zencireklidir. Son derece temiz olan nüshada harekeli nesih hattı kullanılmıştır. Bölüm başlıklarının yanı sıra ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Müstensihî belli olmayan nüshanın tashih gördüğü bazı beyitlerin yanına yazılan “sah” kayıtlarından anlaşılmaktadır. Her varağın b sahifesinin sağ üst köşesinde vakıf mührü bulunmaktadır. 1a ile 338a'da vakıf mührü bulunmaktadır. Nüshanın boyutu 290x182-205x102 mm'dir.

Başı: *Bismillāhirrahmānirrahīm*
Ve ḥamdülillāhi zi'l-fazli'l-'azīm

Sonu: *Hem evlādına vü āline anuñ*
Şalāvātı irişsün ol Hudā'nuñ

2. (Ü.) İstanbul Üniversitesi Nüshası

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan bu nüsha, 297.8 yer numarası ile kayıtlıdır. *Muhammediye* ismiyle koleksiyonda yer alan nüsha Hakîkî b. Hamidüddin Yusuf müellif adıyla kayıtlıdır. Ancak bu kayıt inceleme kısmında da zikrettiğimiz gibi yanlış bir kayıttır. 382 varaktan oluşan nüsha, nesih hattıyla yazılmış olup çift sütun halinde her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Söz başları kırmızıdır. Kubbeli serlevhalı olan eserin ilk sayfasının mihrabiyesi tezhiplidir. Eserin kağıdı aharlı kağıttan oluşmaktadır. Cildin önü kahverengi, deri kaplı ve şemselidir. Cildin arkası ise yeşil renkli bez kaplıdır. 1b'de temellük kaydı bulunmaktadır. Yine 1b'de ve 382b'de kütüphane mührü bulunmaktadır. Nüshanın boyutu 203x120, 149x81 mm'dir.

Başı: *Bismillāhirrahmānirrahīm*
Ve ḥamdülillāhi zi'l-fazli'l-'azīm

Sonu: *Hem evlādına vü āline anuñ*
Şalāvātı irişsün ol Hudānuñ

3. (A.) Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Kütüphanesi Nüshası

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'nda bulunan bu nüsha, Üniversite B koleksiyonu, 6 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. *Nazîre-i Muhammediye* adıyla kayıtlı olan nüshanın müellifi ise Sîneçâk Yûsuf Sinâneddîn olarak kaydedilmiştir. 66 varaktan oluşan nüsha, baştan 127 beyit; sondan ise yaklaşık 7000 beyit eksiktir. Harekeli nesih hattıyla yazılmış olan metin, dört sütun halinde, her sayfada 25 satır halindedir. Başlıklar altın yaldızlıdır ve bu yaldızlar zamanla silinerek okunmaz hale gelmiştir.

*Bilürüz söz içinde kuvvetüñ var
Dağı nazm-ı kelâma kudretüñ var*

*Beyân it bize ahvâl-i cihânı
Okuyup hazz ideler her dil anı*

*Dağı zıkr eyle evşâf-ı Resûli
Ki medh eyle Resûl-i pür-uşûlî (G. 5a)*

Meclisteki dostlara bu yöndeki isteklerinin gereksiz olduğunu, zira böyle bir görevi Yazıcıoğlu Mehmed'in hakkıyla yerine getirdiğini söyleyen Yûsuf b. Sultan Şah, ilk önce bu teklifi reddetmiştir:

*Huşûşâ Yazıcıoğlu Muhammed
Revânına şefâ'at kılsun Ahmed*

*Cemâl erzâni kılsun aña hazret
Hem itsün cümle ecdâdına rahmet*

*Beyân itmiş hoş evşâf-ı Resûli
'Ayân itmiş tarîk-ı pür-uşûlî (G. 5a)*

...

*Muhammediyye adı ol kitâbuñ
Ki anda mesnedi var her cevâbuñ*

*Delîli cümle âyât u haberdür
Haber ya'ni hadîs-i mu'teberdür (G. 5b)*

Yukarıda zikredilen teklifi nazik bir şekilde reddetmiş olan Yûsuf b. Sultan Şah, meclisteki dostları tarafından Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sinin havassa ait bir dille yazıldığı, içinde halkın anlayamayacağı kelime sayısının fazla olduğu, çeşitli nazım şekilleri ve türlü vezinleri dolayısıyla okuyucuya zahmet verip anlaşılmasının güç olduğu dile getirilerek yeni bir eser kaleme almasını; böylece herkesin istifade edebileceği bir eserin ortaya çıkacağını dile getirmiş ve kaleme alınacak bu eserin yine *Muhammediye* ismiyle isimlendirmesini kendisinden ısrarla istemişlerdir:

*Didiler var beli Muhammediyye
Beyân olmuş şifâti Ahmediyye*

*Çi ger içinde vardur çok hakâyık
Velîkin pür luğat u hem dekâyık*

*Anuñ içinde çokdur dürlü eşkâl
Okuyup dinleyen bilmez nedür hâl*

Gel imdi sen de nazm it bir kitâbı

Ki andan herkes itsün feth-i bâbı

*Ƙamu elfâzını Türki beyân it
Ƙamu ma'nâsını rûşen 'ayân it*

*Muhammediyye olsun girü adı
Şürû' it sen hidâyet vire Hâdî*

*Şu nev'a it ki zâhir ola ma'nî
Müfîdî ola vü herkes ala ma'nî (G. 5b)*

Bu ısrarlara dayanamayan Yûsuf b. Sultan Şah, onların bu teklifini düşünmek üzere uzlete çekilmiş ve bu esnada Hz. Peygamberi rüyasında görmüştür. Bu sadık rüyayı eserin yazımı için bir müsaade, bir işaret olarak gören Yûsuf b. Sultan Şah, eserin yazımına karar vermiştir:

*Çü bu vechile ibrâm eylediler
Bunuñ nazmına içdâm eylediler*

*Tefekkür bahrine talıp didüm ben
Ƙabül eyle bularuñ pendini sen*

*Bu esnâda görürem ol Habîbi
Buyurmuş hizmetine ben garîbi*

*Bu rü'yâ çünki oldı gözüme tuş
Şafâdan eyledüm ol demde bir cüş*

*Didüm hizmet budur emr itdi sultân
Fidâ olsun yolına niçe biñ cân*

*İşâret çünki oldı hizmet andan
Ƙabül itdüm hezerân cân-ile ben*

*Şıgınuş Hakkâ el urdum kitâba
Hağâsın cümle Hağ yaza şavâba (G. 6a)*

Hz. Peygamberi rüyasında gördükten sonra eserini kaleme almaya başladığını dile getiren Yûsuf b. Sultan Şah, eseri tamamladıktan sonra iki defa daha Hz. Peygamberi rüyasında gördüğünü ve tıpkı Yazıcıoğlu Mehmet gibi toplamda üç defa Hz. Peygamberi rüyasında gördüğünü ancak Resulullâh'ın ne şekilde görüldüğünü Halveti tarikatınca sır olması dolayısıyla bunu dile getiremeyeceğini bildirmiştir:

*Dimiş hem Yazıcıoğlu Muhammed
Görindi baña üç kez düşde Ahmed*

*Ĥudā'nuñ 'izzeti haĥĥıyçün iy cān
Hem üç kez bize yüz gösterdi sulţān*

*Kitāba āĥır olunca kitābet
Bize üç kerre ĥāşıl oldu rü'yet*

*Velī ne vech-ile görindigin ol
Tarīkatte dimeklik olmadı yol (G. 336a)*

Eserin Telif Tarihi ve Beyit Sayısı:

Telif tarihini eserin sonunda “Hatimetü'l-kitāb” kısmından öğrendiğimiz *Muhammediye*, hicri 913 (1508)'te Ramazan ayının 13. gününde kuşluk vaktinde tamamlanmıştır. Yine müellifin verdiği bilgilere göre dört ayda tamamlanmış olup 11.690 beyitten oluşmaktadır:

*Çok şükür bir Tañrı'ya kim bu kelām
'Ömrümüzden ilerü oldu tamām*

*Toĥuz yüz on üçe irmişdi ĥicret
Ki bu gülşen bize gösterdi şüret*

*Daĥı on üç gün idi rûzeve hem
Tamām oldu kitāb iy cān-ı 'ālem*

*Ĥuĥā vaĥtiydi k'irişdi tamāma
Bi-ĥamdillāĥ ki Ĥaĥ irgürdi kāma*

*Hem oldu nazmı on bir biñ kitābet
Daĥı hem altı yüz toĥsan tamāmet*

*Daĥı hem oldu dört aydan ziyāde
Ümīdim bu bulnam ben du'āda (G. 337a)*

Eserin Şekli ve Muhtevası:

Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan Muhammediye naziresinde esas olarak kullanılan aruz vezni *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ilün* vezni olmakla beraber eserin içine dahil edilen kaside ve mersiye gibi farklı nazım şekillerinde *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* veya *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezinleri de kullanılmıştır. Eserde dikkatleri çeken başka bir husus her birkaç varanın sonunda nakarat halinde aşağıda vereceğimiz beyitlerin birinin zikredilmiş olmasıdır. Bu da eserin aynen Mevlid gibi yüksek sesle ilahi gibi okunması hedeflendiğini gösterir.

*Zî-kemāl-i ĥudret issi kim irişmez acz aña
Birdurur hem kıldı birden ĥalkımı öñden soña*

*Zihî kâdir k'anuñ hergiz zevâl irmez kemâline
Kamu 'aql irmedi anuñ kemâlinüñ hayâline*

*Feyz-i Rahmândur Muhammed rahmeten li'l-âlemîn
Lu'f-ı sulţândur Muhammed şâdiku'l-va'du'l-emîn*

*İyki tıoldı mu'cizât-ı Muştafâ yıla cihân
Geldi çü dünyâya tıoldı yir yüzi emn ü emân*

Eserin içeriğinden bahsetmek gerekirse, Yûsuf b. Sultan Şah, eserini oluştururken her ne kadar Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye'sini* örnek aldığı söylese de eserin bölüm başlıklarında, verdiği âyet ve hadislerde, monotonluğu kırmak için araya yerleştirdiği kaside, mersiye ve münâcâtlarda değişikliklerde bulunmuştur. Esere, Besmele ve tevhidle başlayan Yûsuf b. Sultan Şah, Hz. Resûlullâh'a ve hemen ardından dört halifeye na't ile devam etmiştir. Sebeb-i telif kısmından sonra "Âgâz-ı Kitap" başlığıyla esere giriş yapmıştır. Sırasıyla Allâh'ın varlığı ve isimleri; ruhların, cesedlerin ve arşın özellikleri; hamele-i arş meleklerinin özellikleri; Levh ü kalem, Makâm-ı Mahmûd ve Sidreti'l-müntehâ bahsi; feleklerin özellikleri; Kaf dağı, ay ve güneş bahsi; Beytü'l-ma'mûr bahsi, sekiz cennet ile sekiz cehennemın vasıfları; Cânn (İlk cin tayifesi) kabilesinin yaratılması; Hz. Adem'in yaratılması ve esnasında cereyan eden hadiseler; Hz. Adem'in vefatı, Hz. Muhammed'in dünyaya teşrifi, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ilk tanıyan sahâbeler ile dört halife bahsi; Hz. Muhammed'in hicreti, mucizeleri, savaşları ve veda haccı; Âyete'l-kürsi ile İhlas suresinin fazileti; Hz. Muhammed'in hastalığı ve vefatı; Hz. Muhammed'in zevceleri ve vefatları; dört halife ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in vefatları; Kıyamet alametleri, Deccal'in ortaya çıkışı, Hz. İsmâ'nın nüzülü, Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkışı; kıyametin kopması, Sûr'un üfürülmesi; haşır ve haşır meydanı; cennet ve cehennemın kurulması; hesap ve mizan bahsi; sırat, cennet ve cehennem tasvirleri; cennetin dereceleri, günleri ve içindeki hûrî ve gılmanlar bahsi; Cemâlullâh'ın görünmesi ve hatime şeklinde eser oluşturulmuştur. Bahsi geçen söz konusu bölüm başlıklarını tablo halindeki dökümü şöyle verilebilir:⁹

Varak	Bölüm Başlıkları
1b	Tevhid (Başlıksız)
2b	Der-Na't-ı Seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîne ve Resûli's-sekaleyni
4a	Der-Na't-ı Hulefâ-ı Râşidîn
4b	Sebeb-i Te'lif
6b	Âgâz-ı Kitâb
6b	Der-Beyân-ı Vahdet-i Bârî Te'âlâ ve Tekaddes
8a	Beyânü Aksam'üt-tevhidi'z-zâtıyyi 'Ale Selâsetin

⁹ Bu başlıklandırmalar, tam ve eksiksiz nüsha olarak kabul ettiğimiz Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesinde bulunan ve A nüshası olarak adlandırdığımız nüshada bulunmaktadır.

12b	Der-Beyân-ı Temeyyüzi'l-esmâ
13b	Der-Beyân-ı Fıtratü'l-ervâh
14a	Der-Beyân-ı Fıtratü'l-ecsâd
18b	Der-Beyân-ı Fıtratü'l-arş
19b	Der-Âferîniş-i Hamele-i Arş ve Müdebbirâtü'l-emr
20b	Der-Âferîniş-i Levh u Kalem
21a	Der-Âferîniş-i Kürsî vü Heşt Cennet
23b	Âferîniş-i Makâm-ı Mahmûd
27b	Der-Âferîniş-i Sidreti'l-müntehâ
28a	Der-Âferîniş-i Eflâk
30a	Der-Âferîniş-i Kûh-ı Kâf
31a	Der-Âferîniş-i Şems Kamer
31b	Der-Âferîniş-i Beti'l-ma'mûr
32a	Der-Âferîniş-i Havâmili'l-arz
33b	Der-Âferîniş-i Heft Tamu
34a	Der-Âferîniş-i Kavm-i Cânn
36a	Der-Âferîniş-i Âdem
41b	Der-Beyân-ı Nefh-i Rûh
43b	Beyânü Ta'lîm-i Esmâ be-Âdem
58b	Der-Beyân-ı Arz-ı Emânet
60b	Der-Beyân-ı Hac-kerden-i Âdem
61b	Der-Beyân-ı Akd-i Mîsâk
66a	Mersiye-i Âdem
67a	Der-Beyân-ı Vefât-ı Âdem
69b	Beyânü Matla' Seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn
70a	Kaside-i Meliha
72b	Der-Beyân-ı İnşirâh-ı Sadr
74a	Sefer-kerden Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi vesellem
79a	Beyânü İslâm-ı Ashâbi'n-nebi
79a	İslâm-ı Ebi Bekr
80a	İslâm-ı Ömer
81b	Der-Beyân-ı Vasfi'n-nebi
83b	Der-Beyân-ı Ahlâk
88a	Sıfat-ı Burâk
103a	Kasîde-i Meliha
104a	Der-Beyân-ı Hicret
108b	Medh-i Nebi
108b	Medh-i Nebi Diger
110a	İslâm-ı Abdullah İbn-i Selâm
112b	Der-Beyân-ı Hicret-i Ali
113b	Sebebü'l-ezân
115b	Beyânü Mu'cizat-ı Mustafâ Salavâtullâhi ve selâmuhu
119b	Beyânü Mu'cizatü'n-nebi Sallallâhu Te'âla 'Aleyhi ve Sellem Fi'l-gazavât
120a	Beyânü Gazvetü'l-Bedr
121b	Beyânü Cihâdü'l-Uhud
122a	Beyânü Gazve-i Hendek
124a	Gazâ-yı Benî Kureyzâ

124b	Beyânü Feth-i Mekke
127b	Beyânü Gazve-i Huneyn
128b	Beyânü Haccetü'l-vedâ'
132b	Fezâyil-i Fâtihatü'l-kitâb
134a	Beyânü Fazîlet-i Âyete'l-kürsi
134b	Fezâyil-i İhlâs
135a	Nasîhat-ı Âmme
139b	Kaside
140a	Beyânü İrtihâl-i Seyyidi'l-mürselîn
141a	Beyânü Maraz-ı Resûlullâh Sallâhu 'Aleyhi Vesellem
159a	Tetimme-i Vefât
159b	Mersiye
160b	Beyânü Salavât 'Alâ Nebiyyi'l-muhtâr
166a	Beyânü Ezvâci'n-nebi
166b	Vefât-ı Fâtimatü'z-zehrâ Radiyallâhu 'Anhâ
168a	Vefât-ı Ebû Bekri's-sıddîk
168b	Vefât-ı 'Ömer ibnü'l-Hattâb Radiyallâhu 'Anhu
169a	Vefât-ı Osmân Radiyallâhu 'Anhu
169b	Vefât-ı Ali Kerremallâhu Vecchehu
170b	Vefâti'l-Hasani ve'l-Hüseyni Radiyallâhu 'Anhumâ
171a	Nasâyih Kerden
172b	Münâcât
173a	Pend
176a	Münâcât
177a	Beyânü Eşrâtü's-sâ'ati
181b	Beyânü Hurûci Benî Asfer
183b	Beyânü'l-'alamâti Beyne Yedeyi's-sâ'ati ve Hurûci'd-deccâl
187b	Beyânü Nüzûl-i 'Îsâ 'Aleyhi's-selâm
188b	Beyânü Hurûcu Ye'cûc ve Me'cûc
190a	Beyânü Dâbbetü'l-arz
190b	Beyânü Tulû'i's-şemsi min Mağribihâ
191b	Beyânü Seddi Bâbu't-tevbe
192a	Beyânü Ahvâli'l-buldân
193a	Beyânü Nefh-i Sûr
195a	Hikâye-i Garîbe
196b	Beyânü Kıyâmet-i Kübrâ
201a	Beyânü'l-haşr 'Ale's-sûri'l-muhtelifi
203a	Beyânü Arzi'l-mahşer ve Nüzûli'l-melâike
204b	Beyânü'l-mevkîf
208b	Beyânü Livâû'l-hamd
210a	Beyânü Mecî-i Cennet ve Mecî-i Cehennem
214a	Beyânü'l-hisâb ve'l-münâkaşatu ve'l-kısâs
218b	Beyânü Hisâbü'l-ümerâ
223a	Beyânü Hisâbu'n-navâsî
229b	Beyânü'l-muhâsamât
234b	Beyânü Nezâyirü'l-kütüb
238b	Beyânü'l-mîzân

242a	Beyânü Fi'l-lezîne Lâ Hisâbun 'Aleyhim velâ Azâb
245a	Beyânü'l-beşâratün
247b	Beyânü's-sırât
256a	Beyânü Cehennem ve Şiddetühâ
258b	Beyânü Mâlik ü Zebâniyetü Cehennem 'Asamnallâha Te'âlâ 'Anhüm
276b	Beyânü'l-a'râf ve eshâbihi
279b	Beyân-ı Ahvâl-i Ehli'z-zünûb
289a	Beyânü Eyyi Kavmin Yedhulüne'n-nâre min Hâze'l-ümme
294a	Beyânü Makâmâtî'l-cennete ve Derecâtihâ
296a	Beyânü Hûrun 'în Vezevvecnâhüm bi Hûrun 'în
301a	Beyânü'l-vildânu ve'l-gulmân
303a	Beyânü enhârü'l-cenne
305a	Beyânü Merâtib-i Ehlü'l-cenne
314b	Beyânü Ziyâfeti'l-enbiyâi 'Aleyhi's-selâm
319b	Beyânü Rü'yetullâhi Te'âlâ ve Tekaddes Yessirnallâhe Te'âlâ
334b	Hâtimetü'l-kitâb

Sonuç

Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sine Yûsuf b. Sultan Şah tarafından yazılmış bir naziresi üzerine yaptığımız bu çalışmanın neticesinde varılan tespitler şu şekilde sıralanabilir:

1. Bu nazire, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sinden yaklaşık 60 yıl sonra 1508'de kaleme alınmıştır.
2. Kataloqlarda *Manzûme-i Mev'ize*, *Muhammediye* ve *Nazîre-i Muhammediye* olarak nüshaları tespit edilip çalışmamıza konu olan eserin adı, müellifin kendi kaleminden çıkan ifadeyle *Muhammediye*'dir.
3. Müellifin ismi ve meşrebi ile ilgili kaynaklarda tam anlamıyla kesin bilgiler verilememiş olmasına karşın *Muhammediye* ve *Âdâbü't-tâlibîn* adlı eserlerde verdiği bilgilere göre müellifin tam künyesi, Yûsuf b. Sultan Şah b. Muhammed el-Kastamonî'dir. Yani bu eserin müellifinin, bazı kaynaklarda ve kataloqlarda geçip sanıldığı gibi Yûsuf-ı Hakîkî veya Mevlevî sufilerden Yûsuf-ı Sîneçâk değil; Yûsuf b. Sultan Şah b. Muhammed el-Kastamonî olduğu bu çalışmayla kesinleşmiştir. Nitekim Yûsuf-ı Hakîkî'ye ait olması vefat yılı münasebetiyle mümkün olmamakla birlikte; Yûsuf-ı Sîneçâk'ın ise Mevlevî olması dolayısıyla bu eserin müellifi olması mümkündür.
4. Yine müellifin *Muhammediye* ve *Âdâbü't-tâlibîn* adlı eserlerinde verdiği bilgilerden hareketle Yûsuf b. Sultan Şah, Halvetiye tarikatının Cemâliyye kolunun kurucusu olan Cemâl Halvetî'ye intisap etmiş bir derviştir.

5. Çalışmamıza konu olan Yûsuf b. Sultan Şah'ın *Muhammediye'si*, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye'sine* yazılmış bir nazire olmakla birlikte Yazıcıoğlu'nun *Muhammediye'sinden* yaklaşık 2600 beyit daha hacimli olup 11.690 beyitten oluşmaktadır.
6. Eserin sebep-i telif kısmından anlaşıldığına göre bu eser, Yazıcıoğlu'nun *Muhammediye'sinin* ağır ve anlaşılmaz bir dile sahip olduğu gerekçe gösterilerek müellifin dostlarının ısrarı neticesinde kaleme alınmıştır.
7. Eserin tümünün latin alfabesine çevirilip okunması halinde eser hakkındaki malumatın daha fazla ortaya çıkacağı muhakkaktır.

Kaynaklar

- Akçiçek, Abdülkadir. (1984), *Muhammediye*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Akkuş, Ahmet. (2010), *Yazıcıoğlu Muhammed ve Muhammediye Adlı Eserinin Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize.
- Aslantaş, Ferhunde Göze. (2007), *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye'si Üzerinde Dil Bilgisi Çalışması (İnceleme-Metin-İndeks 41b-80a)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Bursalı Mehmet Tahir. (2000), *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Can, Vahdettin. (1977), *Muhammediye'nin Tahlili (Şekil ve Muhteva Yönünden 744-7751. Beyitler)*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Erzurum.
- Çavuşoğlu, Ali. (2002), “Yûsuf-ı Hakîkî'nin Tasavvuf Risalesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), s. 125-129.
- Çelebioğlu, Âmil. (1996), *Muhammediye I-II*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Çelebioğlu, Âmil. (1971), *Yazıcıoğlu Mehmed ve Muhammediyesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Durmuş, Osman. (1977), *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediyesi (2216-3181. Beyitler)*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Erzurum.
- Dübüş, Mustafa. (1977), *Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediyesi (1-1000. Beyitler)*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Erzurum.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. (1942), *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul. C. I, s. 12-13.
- Gökçe, Hasan. (2014), “Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, Şeyh Mehmed Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*,
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4221> (Erişim tarihi: 06.01.2017).

- Gölpınarlı, Abdülbâki. (2006), *Mevlanâ'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Güçlü, Âgah. (1969), *Muhammediye*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Güleç, İsmail. (2015), “Abdürrahim Fedâî'nin Hâfız Dîvânı'nın İlk Beytine Yaptığı Şerhin Önceki Şerhlerden Farkı”, *Tasavvuf*, 36, s. 93-103.
- Gümüş, Fatih. (2011), *Muhammediye Adlı Manzum Eserdeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirmesi*, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize.
- Hakîkî b. Hamidüddin Yusuf. (h. 913), *Muhammediye*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Koleksiyonu, Yer no: 297.8, Demirbaş no: NEKTY00570.
- Hulvi, Mahmud Cemaleddin. (1993), *Lemezât-ı Hulviyye Ez-Lema'ât-ı Ulviyye / Yüce Velilerin Tatlı Halleri*, (Haz: Mehmed Serhan Tayşi), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, Havva Ergür. (1998), *Muhammediye Üzerinde Yardımcı Fiil İncelemesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Manzûme-i Mev'ize*. (h. 913), Afyon Gedik Ahmed Paşa İl Halk Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Demirbaş no:17681.
- Muslu, Ramazan. (2015), “Halvetiyye'de “Atvâr-ı Seb'a” Yazma Geleneği ve Sofyalı Bâlî'nin *Atvâr-ı Seb'a* Risalesi”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*,(8), 18, s. 43-63.
- Öztürk, Abdülvehhap. (2005), *Muhammediye*, Çelik Yayınevi, İstanbul.
- Sîneçâk Yûsuf Sinâneddîn. (h. 913), *Nazîre-i Muhammediye*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Kütüphanesi Yazma Eserler Koleksiyonu, Demirbaş no: 6.
- Uzun, Mustafa, “Muhammediyye”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2005, C.30, s. 586-587.
- Yusuf b. Sultan Şah b. Muhammed Kastamoni. (h. 913), *Âdâbü't-tâlibîn*, TDK Nadir Eserler Kütüphanesi, Yer no: A. 391.